

2. ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ
Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες &
Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

Θ.Ε. 3 ΚΟΙΝΩΝΙΑ
(Θ.Ε. 3.1 Πολίτης, 3.2 Στερεότυπα, 3.3 Πολυπολιτισμικότητα, 3.4
Διάλογος, 3.5 Εκκοσμίκευση)

3.1 ΠΟΛΙΤΗΣ (1^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none">- εξετάζουν την επίδραση των θρησκευτικών πεποιθήσεων στην ιδιότητα του πολίτη,- αξιολογούν τις θέσεις του Χριστιανισμού για την πολιτική, την εξουσία, και τον ρόλο του χριστιανού στον δημόσιο χώρο,- αναγνωρίζουν τις θέσεις των θρησκειών για την πολιτική και την εξουσία.	<ul style="list-style-type: none">- Εξέταση των επιδράσεων των θρησκευτικών πεποιθήσεων στην ιδιότητα του πολίτη στην Ελλάδα, στην Ευρώπη και στον κόσμο.- Αξιολόγηση των χριστιανικών θέσεων για την πολιτική και τον ρόλο του χριστιανού στον δημόσιο χώρο.- Αναγνώριση των διαφόρων θέσεων των θρησκειών για την πολιτική και την εξουσία.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **διερευνητική μέθοδος**, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Παρουσιάζοντας:

Στοιχεία που συνθέτουν την έννοια του πολίτη.

- «Σκέψου, Συζήτησε ανά 2 και ανά 4, Μοιράσου. - Think, Pair, Square, Share.(TPSS)»: Δίνονται σύντομοι χρόνοι σε κάθε στάδιο και στο τέλος καταγράφονται στον πίνακα οι απαντήσεις των τετράδων που συμπληρώνουν τη φράση: «Εάν αποφασιστεί να ψηφίζουμε από τα 17, θα πρέπει ως πολίτης να είμαι...»
- Εναλλακτικά:
«Χιονοστιβάδα»: Οι μαθητές/μαθήτριες καταγράφουν έναν «πεντάλογο» για κάθε θέμα: Οι υποχρεώσεις μου απέναντι στην οικογένεια. Οι υποχρεώσεις μου απέναντι στη σχολική κοινότητα. Οι υποχρεώσεις μου απέναντι στην πατρίδα.

Εφαρμόζοντας:

Ο ρόλος του πιστού ως πολίτη και της θρησκείας στον δημόσιο χώρο.

- «Σύγκριση κειμένων»: Οι μαθητές/μαθήτριες εργάζονται σε ομάδες. Μελετούν θεολογικά κείμενα που αφορούν τη θέση του πιστού και της θρησκείας στο δημόσιο χώρο (π.χ. Μητρ. Δημητριάδος, Κονιδάρης, Μακρής κ.λπ.). Ακολουθεί σχολιασμός και σύντομη συζήτηση.

- Εναλλακτικά:
«Μελέτη περίπτωσης»: Άγιος Αλέξανδρος Σμορέλ (κίνημα του Λευκού Ρόδου).
Εναλλακτικές προτάσεις: Dietrich Bonhoeffer, Paul Tillich, Νίκος Ψαρουδάκης, π. Γεώργιος Πυρουνάκης, Αγία Μαρία Σκόμπτσοβα.

Διερευνώντας:

Χριστιανικές αρχές και αξίες σχετικά με την εξουσία.

- «Παραγωγή κάρτας γνώσεων»: Με κεντρική έννοια την λέξη 'εξουσία' δίδονται χωρία της Αγίας Γραφής, τα οποία οι μαθητές/μαθήτριες σε ομαδοσυνεργασία ομαδοποιούν και κατασκευάζουν εννοιολογικό χάρτη. Ακολουθεί σχολιασμός και συζήτηση.
- Εναλλακτικά:
«Έντεχνος Συλλογισμός (Artful Thinking) Δημιουργικές Ερωτήσεις»: Βυζαντινή εικόνα ή/και πίνακας του Νιπτήρα: Ο /Η εκπαιδευτικός θέτει ερωτήματα σχετικά με το έργο τέχνης. Αφού καταγράψει κάθε μαθητής/μαθήτρια τις απαντήσεις του/της, γίνεται φωναχτή ανάγνωση του αντίστοιχου καινοδιαθηκικού κείμενου (Ιω. 13, 4-9 κ 12-17). Ακολουθεί σύντομος σχολιασμός στο θέμα «η εξουσία ως διακονία».

Αναπλαισιώνοντας:

Η ευθύνη και ο αγώνας του χριστιανού ως πολίτη για τη μεταμόρφωση του κόσμου.

- «Ειδικοί ανάμεσά μας»: Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομάδες, έχοντας συνεργαστεί και προετοιμαστεί έγκαιρα (με καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού), παρουσιάζουν στην ολομέλεια της τάξης θέσεις, προτάσεις και πρόσωπα από ανανεωτικά ρεύματα και κινήματα στον χώρο της θεολογίας (πολιτική θεολογία, θεολογία της απελευθέρωσης, θεολογία στην Ελλάδα από το '60 και μετά κ.λπ.) και άλλες επωφελείς για το κοινωνικό σύνολο δραστηριότητες (εθνικοί ευεργέτες, Έλληνες της διασποράς κ.λπ.)
- Εναλλακτικά:
«Μαρκάρισμα και υπογράμμιση κειμένου»: Δίνεται κείμενο σύγχρονου θεολόγου σχετικά με την ευθύνη του χριστιανού πολίτη για τη μεταμόρφωση του κόσμου (πχ. Κλεμάν , ή Αργυρόπουλος).

Αξιολογώντας:

Αξιολογικές κρίσεις για την ευθύνη του πιστού ως πολίτη του κόσμου.

- «Σιωπηρό ερέθισμα με κείμενο»: Ο/Η εκπαιδευτικός γράφει στον πίνακα ρητό: 'Δεν είμαι Αθηναίος, ούτε Έλληνας πολίτης, αλλά πολίτης του κόσμου' (Σωκράτης) ή 'Το σπίτι αν δεις του γείτονα να καίγεται, η φωτιά και στο δικό σου θα' ρθει' (Οράτιος). Σχολιασμός με «Σκέψου, Συζήτησε ισότιμα, Μοιράσου (ΤΤΡS)».
- Εναλλακτικά:
«Θετικό- Αρνητικό»: Διαβάζονται από τον/την εκπαιδευτικό θέσεις ή ερωτήσεις σχετικά με την ευθύνη του χριστιανού ως πολίτη του κόσμου. Οι μαθητές/μαθήτριες παίρνουν θέση και επιχειρηματολογούν (π.χ. : –
 - Είσαι στην υπηρεσία του Χίτλερ. Μαθαίνεις για ένα σχέδιο δολοφονίας του. Ενθαρρύνεις την πρωτοβουλία και παίρνεις ενεργό ρόλο.

- Η πατρίδα είναι σε δεινή οικονομική κατάσταση. Η φορολογία είναι αυξημένη για όλους. Εσύ βρίσκεις τρόπο να πληρώσεις πολύ λιγότερα από αυτά που σου αντιστοιχούν.
- Το να τηρείς και να συμμορφώνεσαι με τους νόμους σημαίνει φιλοπατρία.
- Ξέρω πως υπάρχουν φτωχές χώρες, αλλά δεν πρόκειται να σώσω εγώ τον κόσμο.
- Αγοράζω συγκεκριμένα ρούχα και προϊόντα, παρόλο που γνωρίζω ότι έχουν παραχθεί σε εργοστάσια όπου οι συνθήκες εργασίας είναι απάνθρωπες και η αμοιβή είναι εξευτελιστικά χαμηλή.
- "Δεν υπάρχει κοινωνία, αλλά μόνο άτομα" (Μ. Θάτσερ) κ.ά.).

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας, <http://digitalschool.minedu.gov.gr>:
 1. Β΄ Λυκείου, ΔΕ 5: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13170>.
 2. Β΄ Λυκείου, ΔΕ 20: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13184>.
 - β) Ό.π., Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
 1. Σταυρόλεξο: Η χριστιανική θεώρηση του κράτους και της πολιτικής, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/3806>.
 2. Κουίζ: Η Χριστιανική κοινότητα μέσα σ' έναν πλουραλιστικό κόσμο, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4529>.
- Βιβλικά αποσπάσματα:
 1. Μτ 22, 21, (Μκ 10, 42,
 2. Ιω 18, 36, (Εβρ 13, 14, Ρωμ 13, 1-2,
 3. Α Πε 2,13.
- Πατερικά κείμενα:
 1. *Πρὸς Διόγνητον Ἐπιστολή*, V. 5 10 17 ΒΕΠΕΣ 2, 253.
 2. Ιω. Χρυσόστομος: PG 54, 596. PG 55, 491. PG 60, 366. PG 63, 231.
 3. Μέγας Βασίλειος: PG 32, 497.
- Δοκίμια και κείμενα φιλοσοφικά / θεολογικά σχετικά με τη θεολογία από το '60 και μετά στην Ελλάδα (Χ. Γιανναράς, Κ. Μοσκόφ, Σ. Ράμφος, Ν. Νησιώτης κ.ά.).
- Διαδίκτυο: Άρθρα, κείμενα, εικόνες (βυζαντινή εικόνα του Νιπτήρα).
- Για την Αγία Μαρία Σκομπτσόβα <https://religionandrevolution.wordpress.com/?s=%CE%9C%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%B1+%CE%A3%CE%BA%CF%8C%CE%BC%CF%80%CF%84%CF%83%CE%BF%CE%B2%CE%B1>
- Hackel, S. (1998). *Μαρία Σκόμπτσοβα Μία "δια Χριστόν σαλή" στους μοντέρνους καιρούς 1891-1945*, Αθήνα: Ακρίτας.
- *Εκκλησία και Αριστερά*, Συνέδριο υπό την αιγίδα της Πρυτανείας του ΑΠΘ σε συνεργασία με την Ι. Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος, 22 - 23 Ιανουαρίου 2013, Αίθουσα Τελετών Παλαιάς Φιλοσοφικής Σχολής ΑΠΘ. Εισηγήσεις διατίθενται στο <http://www.amen.gr/article/thriskeutikotita-kai-thriskeutika-sumbola-ston-dimosio-xwro>

- Κεφαλόπουλος, π. Κύριλλος (2014). *Άγιος Αλέξανδρος Σμορέλλ: Ένας μάρτυς της Ορθοδοξίας στα χρόνια του Ναζισμού και της βαρβαρότητας*, Αθήνα: Χριστιανική.
- Ιωάννης Κονιδάρης, *Θρησκεία και πολιτική*, διατίθεται στο: <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=95601>
- Κλεμάν, Ολ. (1985). *Ορθοδοξία και Πολιτική*, Αθήνα: Μήνυμα.
- Αργυρόπουλος, Α. κ.α. (2011). *Χριστιανοί και πολιτική*, Αθήνα: manifesto
- Μακρής, Σ. (2015). *Θρησκεία και Διεθνής Πολιτική*. [Κεφάλαιο Συγγράμματος]. Στο Βασιλειάδης, Ν., Μπουτσιούκη, Σ. 2015. Πολιτιστική διπλωματία. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. κεφ 8. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/4421>
-
- [Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Hauerwas, S. (2007). *Χριστιανισμός και αμερικανική πολιτική: Μια κριτική της χριστιανικής Αμερικής*, Αθήνα: Εν πλω.
2. Αργυρόπουλος, Α. (2004). *Χριστιανοί και πολιτική δράση κατά την περίοδο της δικτατορίας 1967-1974*, Αθήνα: Ψηφίδα.
3. Γκουτιέρες, Γκ. (2012). *Θεολογία της Απελευθέρωσης*. Μτφρ. Κ. Παλαιολόγος. Αθήνα: Άρτος Ζωής.
4. Ελλύλ, Ζ. (2009). *Αναρχία και χριστιανισμός*, Αθήνα: Νησίδες.
5. Ζουμπουλάκης, Στ. (2002). *Ο Θεός στην πόλη. Δοκίμια για τη θρησκεία και την πολιτική*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας.
6. Θεοδώρου, Ευ.(1984). *Χριστιανισμός και πολιτική*. Αθήνα.
7. Κεφαλόπουλος, αρχιμανδρ. π. Κύριλλος (2014). *Ο άγιος Αλέξανδρος Σμορέλλ*, Αθήνα: Χριστιανική.
8. Μαντζαρίδης, Γ. (1989). *Ορθόδοξη θεολογία και κοινωνική ζωή*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
9. Μπέγζος, Μ. (1992). *Θεολογία και ιδεολογία, Η κριτική παρέμβαση της Θεολογίας στην ιδεολογική κρίση της πολιτικής, στον τόμο, Μνήμη Ιωάννη Αναστασίου*, Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ, σσ. 451-476.
10. Μπερδιάγιεφ, Ν. (1971). *Βασίλειο του Πνεύματος και Βασίλειο του Καίσαρος*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς (οι σσ. 75-91 στην ψηφιακή βιβλιοθήκη της Αποστολικής Διακονίας <http://www.apostoliki-diakonia.gr>).
11. Μπερδιάγιεφ, Ν. (1986). *Χριστιανισμός και κοινωνική πραγματικότητα*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
12. Μπουγάτσος, Ν. (2002). *Ο ορθόδοξος δρόμος για την πολιτική εξουσία: Από την ματαιοδοξία στην κένωση*. Αθήνα: Αποστολική Διακονία.
13. Οικονόμου, Χ. (2011). Jürgen Moltmann, Ο εισηγητής της «Θεολογίας της Ελπίδας» και ο θεολόγος της «Πολιτικής Θεολογίας», *Θεολογία* τχ. 1, σσ. 301-312.
14. Παπαθανασίου, Θ. (1998). *Ανεσιτότητα και παραπεμπτικότητα: Κριτικές προσεγγίσεις στα θεολογικά δρώμενα*, Αθήνα: Αρμός.
15. Παπαθεμελής, Στ. (1986). *Ορθοδοξία και πολιτική*. Θεσσαλονίκη: Ρέκος.

16. Πέτρου, Ι. (1992). *Εκκλησία και πολιτική. Εκκλησία και πολιτική στην Ελλάδα* (1750-1909). Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
 17. Ρομέρο, Ό. *Ο ποιμένας μπροστά στα γεγονότα*, Μήνυμα, 1985.
 18. Σμέμαν, Α. (2010). *Για να ζήσει ο κόσμος*, μτφ. Ζ. Λορεντζάτος. Αθήνα: Δόμος.
 19. Σταμούλης, Χρ., «Εν ταις αγοραίς και εν ταις πλατείαις», Θρησκεία και πολιτική στις αρχές του 21ου αιώνα. στο <https://antidosis.wordpress.com/2014/12/23/%CF%87%CF%81%CF%85%CF%83%CF%8C%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CF%82-%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BC%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%BD-%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%82-%CE%B1%CE%B3%CE%BF%CF%81>.
 20. Στογιάννου, Β. (1985). *Αποκάλυψη και Πολιτική*, Θεσσαλονίκη: εκδ. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
 21. *Σύναξη*, τχ. 47 (1993). Εξουσία ή Διακονία.
 22. *Σύναξη*, τχ. 55 (1995). Αφιέρωμα στην πολιτική.
 23. Υφαντής, Π. (Επιμ.), (2015), *Χριστιανικός βίος και πολιτική εξουσία: Ιστορικά ζητήματα και σύγχρονες προοπτικές στην ανατολή και στη δύση*, Αθήνα: Αρμός.
- Κινηματογράφος:
- ο «Μπονχέφερ» (Eric Till).
 - ο «Αμήν» (Κ. Γαβρά).
 - ο «The Mission» (R. Joffe).
 - ο «Γκάντι» (R. Attenborough).
 - ο «Timbuktu» (Α. Σισάκο).

3.2 ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ (2^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - διερευνούν αίτια και συνέπειες των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων στον χώρο της θρησκείας, - διακρίνουν προτάσεις της Ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης για την υπέρβαση των στερεοτύπων, - ασκούν κριτική σε απόψεις και στάσεις που στηρίζονται σε θρησκευτικά στερεότυπα. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ανάλυση στερεοτύπων του θρησκευτικού χώρου και των αιτίων που τα προκαλούν. - Αναγνώριση τρόπων υπέρβασης των στερεοτύπων από την Ορθόδοξη Εκκλησία. - Κριτική ανάλυση των στερεοτυπικών αντιλήψεων και στάσεων που στηρίζονται στη θρησκευτική ταυτότητα.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **βιωματική** μέθοδος σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Βιώνοντας:

Στερεότυπα και προκαταλήψεις στην καθημερινότητα των μαθητών/μαθητριών.

- «Έντεχνος συλλογισμός (Artful Thinking): Δημιουργικές ερωτήσεις»: Δίνονται φωτογραφίες: παιχνιδιών που απευθύνονται σε μικρές σχολικές ηλικίες (π.χ. κούκλα Bratz, φιγούρα Hulk), σημαιοφόρου διαφορετικής εθνικής καταγωγής σε σχολική παρέλαση, εργαζόμενου ατόμου με ειδικές ανάγκες κ.λπ. Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομαδοσυνεργασία καταγράφουν 2 ερωτήματα για κάθε φωτογραφία. Καταγράφονται στον πίνακα και επιλέγονται τα 3 πιο ενδιαφέροντα πάνω στα οποία γίνεται σύντομη συζήτηση στην τάξη, προσπαθώντας να διερευνηθούν τα στερεότυπα, τα αίτια δημιουργίας τους, και οι συνέπειές τους στο άτομο και στην κοινωνία.
- Εναλλακτικά:
«Χάρτης εννοιών»: Οι μαθητές/ μαθήτριες δημιουργούν εννοιολογικό χάρτη για τα στερεότυπα. Συζήτηση: Για ποιες ομάδες ανθρώπων υπάρχουν στερεότυπα και γιατί (έγχρωμοι, μετανάστες, γυναίκες, ηλικιωμένοι, άτομα με αναπηρίες σωματικές ή νοητικές, ή με ψυχικές ασθένειες, διαφορετικοί θρησκευτικά, διαφορετικοί εθνικά, σωματοτυπικά ή εμφανισιακά, με διαφορετική μαθησιακή επίδοση κ.λπ.). Κατάθεση προσωπικών εμπειριών.

Νοηματοδοτώντας:

Η ύπαρξη στερεοτύπων και προκαταλήψεων στον χώρο της θρησκείας, τα αίτια και οι συνέπειές τους.

- «Γράφουν υποχρεωτικά»: Δίνεται σύντομο κείμενο σχετικό με τα στερεότυπα στη θρησκεία (π.χ. Αγ. Γρηγόριος Θεολόγος ή Αρχιεπ. Χριστόδουλος Παρασκευαΐδης). Οι μαθητές/μαθήτριες, αφού καταγράψουν 2 σκέψεις τους, συζητούν για την ύπαρξη, τα αίτια, και τις συνέπειες στερεοτύπων και προκαταλήψεων, τόσο στο οικείο θρησκευτικό περιβάλλον τους όσο και σε άλλες θρησκείες (π.χ. ανωτερότητα/κατώτεροτητα φύλων, φυλών, κοινωνικός διαχωρισμός, κάστες, πολιτιστική/εθνική προέλευση, γυναίκα στις θρησκείες, φονταμενταλιστικά στερεότυπα πιστού ή 'ευσεβή' κ.λπ.).
- Εναλλακτικά:
«Μετάδοση βίντεο και ρόλος στον τοίχο»: Προβολή ολιγόλεπτου βίντεο ή αποσπασμάτων κινηματογραφικής ταινίας (π.χ. «Τιμπουκού», ή «Water»). Στη συνέχεια τοποθετούνται στον πίνακα περιγράμματα βασικών ρόλων της ταινίας, όπου οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν σκέψεις και συναισθήματα των ρόλων. Ακολουθεί συζήτηση για τα στερεότυπα στον χώρο της θρησκείας.

Αναλύοντας:

Θεολογικά ρεύματα και θρησκευτικά πρόσωπα απέναντι στα στερεότυπα και στις προκαταλήψεις.

- «Εκπόνηση σχηματισμού κειμένου»: Δίνονται Καινοδιαθηκικά χωρία όπου ο Χριστός καταργεί τα στερεότυπα της εποχής. Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομαδοσυνεργασία γράφουν δίπλα σε κάθε χωρίο τίτλο και δρώντα πρόσωπα. Συζήτηση για τη στάση του Χριστού απέναντι στα στερεότυπα και κατά πόσο αυτή επηρεάζει τη σημερινή Εκκλησία.
- Εναλλακτικά:

«Μελέτη περίπτωσης»: Παρουσιάζονται στην τάξη διάφορα θεολογικά ρεύματα και πρόσωπα που αντιστάθηκαν στα στερεότυπα. Η επεξεργασία γίνεται σε ομαδοσυνεργασία και έχει προγραμματιστεί και προετοιμαστεί από πριν (Φεμινιστική θεολογία - Μαύρη Θεολογία: Θέσεις και εκπρόσωποι. Εναλλακτικές προτάσεις: Elisabeth Behr-Sigel Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ, Μητέρα Τερέζα, π. Αθηνάγορας Λουκατάρης - Κέντρο Προστασίας Ανηλίκων Ρομ Ιεράς Μητροπόλεως Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως-, Κλήμης Πυρουνάκης - Δίκτυο Στήριξης Φυλακισμένων και Αποφυλακισμένων Γυναικών, και Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, π. Στρατής Δήμου – Αγκαλιά-, κ.α.).

Εφαρμόζοντας:

Κριτική στα στερεότυπα της θρησκευτικής ταυτότητας.

- «Εφημερίδα τοίχου»: Οι μαθητές/μαθήτριες αναρτούν τα προϊόντα από τις δραστηριότητές τους. Πλαισιώνουν με υπέρτιτλους, συνθήματα, φωτογραφίες, εικόνες, σχόλια, αγιογραφικά χωρία, σύντομα κείμενα με προσωπικές απόψεις τους κ.α.
- Εναλλακτικά:
«Στο σκοινί της μπουγάδας»: Δίνεται σε φωτοτυπία κείμενο για τα στερεότυπα στη θρησκεία (π.χ. Πάπας Φραγκίσκος). Καταγράφονται σύντομες σκέψεις σε χαρτιά που κρεμάνε σε σκοινί. Διαβάζονται και ακολουθεί συζήτηση.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας, <http://digitalschool.minedu.gov.gr>:
 1. Β' Λυκείου, ΔΕ 17: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13181>.
 2. Β' Λυκείου, ΔΕ 18: Βίντεο: Απόσπασμα από τον λόγο του Martin Luther King: «I have a dream», 1963 <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13182>.
 - β) Ό.π., Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο» <http://photodentro.edu.gr/lor>:
 1. Κουίζ (αντιστοιχισή): Χριστιανική κοινωνικότητα και ανθρωπισμός, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4489>.
 2. Κουίζ (συμπλήρωση κενών): Θεολογικά ρεύματα κατά των προκαταλήψεων, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4521>.
 3. Σταυρόλεξο: Το χριστιανικό ήθος ως υπέρβαση των προκαταλήψεων του, κόσμου <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/3811>.
- Οπτικοακουστικό αρχείο ΕΡΤ, <http://www.hpert-archives.gr/V3/public/main/index.aspx>: «ROM» (ντοκιμαντέρ στο 30ό Φεστιβάλ Ελληνικού Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης (1989), «Μήπως είσαι ρατσιστής;» (επεισόδιο της εκπομπής ΙΧΝΗΛΑΤΕΣ).
Think for yourself <https://www.youtube.com/watch?v=XPyPM25boh0#t=138>
«Η συνάντηση», σκην. Κ. Γκικαπέππα
<https://www.youtube.com/watch?v=epn00BMCu-U>

- Βιβλικά, πατερικά κείμενα:
 1. «Οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ...» (Κολ 3,11).
 2. «Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσι ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν αὐτοῖς» (Ματθ.7,12).
 3. «Ἄδελφοὶ μὲν ἡμεῖς πάντες, ὡς ἐνὸς δεσπότου καὶ ποιητοῦ...», Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλία 1, Ρ.Γ. 151, 9).
 4. «ἄνδρες ἦσαν οἱ νομοθετοῦντες διὰ τοῦτο κατὰ γυναικῶν ἢ νομοθεσία», Γρηγορίου Ναζιανζηνού, Λόγος ΛΖ', ΡΓ 36, 281- 308
 5. Σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως 1872, καταδίκη του εθνοφυλετισμοῦ.
- Κινηματογράφος:
 1. «Τιμπουκτού» 2014 (Αμπντεραχμάν Σισακό)
 2. «Water» (D. Mehta).
 3. «Το απαγορευμένο ποδήλατο» (Χ. Αλ-Μανσούρ).
 4. «Osama,για μια θέση στον ήλιο» (S. Barmak).
 5. «Κάντο όπως ο Μπέκαμ» (G. Chadha).
 6. «Περσέπολη» (M. Satrapi - V. Paronnaud).
 7. «Billy Elliot, γεννημένος χορευτής» (Stephen Daldry).
 8. «Οι άθικτοι» 2011, ('Ε. Τολεντανό, Ο. Νακάς)

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Behr-Sigel, Elisabeth (1987). *Le ministère de la femme dans l' Eglise*, Paris (Το λειτούργημα της γυναίκας στην εκκλησία. Μτφρ. Καίτη Χιωτέλλη. Αθήνα: Καλού τύπου (χωρίς χρονολογία).
2. Elisabeth Behr-Sigel & Kallistos Ware (Bishop of Diokleia). (2000). *The Ordination of Women in the Orthodox Church*, Geneva: WCC Publications.
3. Αδαμτζιλογλου, Ευ. (1998). 'ουκ ἐνὶ ἄρσεν καὶ θῆλυ': Τα βασιλικά χαρίσματα των δύο φύλων, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
4. Βουλγαράκη, Η. (2006). *Συ τι κρίνεις τον αδελφό σου;*, Αθήνα: Μαΐστρος.
5. *Διδάσκοντας τη δικαιοσύνη*, Living democracy, διαθέσιμο στο <http://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-6/chapter-4/exercise-5/>
6. Δραγώνα, Θ., *Σtereότυπα και προκαταλήψεις*, σειρά Κλειδιά και αντικλειδιά ΕΠΕΑΕΚ II, στο <http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/933>.
7. Θεμελή, Ο. (2010). *Επιμόρφωση Εκπαιδευτών και Στελεχών για ευάλωτες κοινωνικά ομάδες: Εκπαιδευτικό υλικό*, Αθήνα, διατίθεται στο: <http://documents.tips/documents/-11-02-11.html>
8. Ιωαννίδου – Johnson, Α., (1998). *Προκατάληψη. Ποιος Εγώ;*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
9. Κακαβούλης, Α. (1995). *Σεξουαλική ανάπτυξη και αγωγή : Σtereότυπα και ρόλοι των φύλων: Γενετήσια ανάπτυξη: Σεξουαλική αγωγή στην Ελλάδα*, Αθήνα : Ιδιωτική Έκδοση.
10. Καλαϊτζίδης, Π. (Επιμ.) (2004). *Φύλο και Θρησκεία. Η θέση της γυναίκας στην Εκκλησία*, Συλλογικός τόμος, Αθήνα: Ίνδικτος.

11. Κασσελούρη, Ε. *Ενδεικτική βιβλιογραφία για τη θέση της γυναίκας στην Εκκλησία και τις άλλες θρησκευτικές παραδόσεις*, στο www.pi-schools.gr/lessons/religious/vivliostasio/vivl_gyn_ekkl.doc.
12. Ματσούκας, Ν. (2005). *Ορθόδοξη Θεολογία και Οικουμενικός Διάλογος*, Αθήνα: Αποστολική Διακονία (ψηφιακή έκδοση των σσ. 122-127 στο http://www.apostoliki-diakonia.gr/gr_main/catehism/theologia_zoi/themata.asp?contents=ecclesia_kosmos/contents_texts.asp&main=EK_texts&file=4.htm).
13. Στράντζαλης, Π. (2014). *Αναπαραστάσεις και πολιτικοκοινωνικά στερεότυπα στην κινηματογραφική ταινία 'Φθινοπωρινές Πληγές'* διατίθεται στο <http://www.slideshare.net/PolybiosStrantzalis/ss-37270308>
14. Τριλίβα, Σ. Αναγνωστοπούλου, Τ. Μαρβάκης, Θ. Παύλου, Μ. (2012). *Πρότυπος Συμβουλευτικός Οδηγός για τους Εκπαιδευτικούς*, Institute for Rights Equality & Diversity.
15. Τριλίβα, Σ. Αναγνωστοπούλου, Τ. Χατζηνικολάου, Σ. Δαρδανός, Γ. Δαρδανός, Κ. (2008). *Ούτε καλύτερος, ούτε χειρότερος... απλά διαφορετικός: Ασκήσεις ευαισθητοποίησης στη διαφορετικότητα για παιδιά δημοτικού και γυμνασίου*, Αθήνα: Gutenberg.
16. ΥΠ.Π.Ε.Θ., «*Προκαταλήψεις και στερεότυπα. Δημιουργία και αντιμετώπιση*» <http://www.gsae.edu.gr/el/meletes/814-prokatalipseis-kai-stereotypa>.
17. Φώτη, Π. (2016). *Ετερότητα, προκατάληψη και στερεότυπα στη σχολική τάξη: Μέθοδοι διαχείρισης από τον εκπαιδευτικό*, Αθήνα: Γρηγόρης.
18. Χιωτέλλη, Κ. (1990). *Η θέση της γυναίκας στην ορθόδοξη Εκκλησία*, *Σύναξη* τχ. 36, σσ. 33-45.

3.3 ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ (3^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - προσδιορίζουν τη θρησκευτική διάσταση της πολυπολιτισμικότητας στη σύγχρονη εποχή, - εκτιμούν τη χριστιανική θέση για τον «θρησκευτικά έτερο» και τον «ξένο», - αναδεικνύουν τρόπους ειρηνικής συνύπαρξης των ανθρώπων σε πολυθρησκευτικά περιβάλλοντα. 	<ul style="list-style-type: none"> - Θεώρηση της πολυπολιτισμικότητας με θρησκευτικά κριτήρια. - Εκτίμηση της χριστιανικής διδασκαλίας για τη θρησκευτική ετερότητα. - Ανάδειξη τρόπων ειρηνικής συνύπαρξης και αποδοχής της θρησκευτικής διαφορετικότητας.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **διερευνητική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ:

Παρουσιάζοντας:

Η έννοια της πολυπολιτισμικότητας και οι θρησκευτικές διαστάσεις της.

- «Κοιτάζοντας 10 Χ 2»: Προβολή εικόνων που αποτυπώνουν μορφές πολυπολιτισμικότητας στην καθημερινότητα των μαθητών/μαθητριών (π.χ. τάξη ή αυλή διαπολιτισμικού σχολείου, γειτονιές με μικτό εθνικά, θρησκευτικά κ.ά. πληθυσμό, μετανάστες σε αγροτικές δουλειές, προσευχή μουσουλμάνων στην Αθήνα, κ.λπ.). Στη συνέχεια αξιοποιώντας μερικές από τις λέξεις που κατέγραψαν συντάσσουν ορισμό για την έννοια «πολυπολιτισμικότητα».
- Εναλλακτικά:
«Τι κοινό έχουμε»: Οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν σε ένα χαρτί δύο οικογενειακές συνήθειες ή έθιμα της ιδιαίτερης πατρίδας τους που τους αρέσουν πολύ και δύο που δεν τους αρέσουν καθόλου. Κατόπιν ψάχνουν στην τάξη να βρουν κάποιον/κάποια που να έχει τις ίδιες συνήθειες και γούστα σε μεγαλύτερο βαθμό. Ακολουθεί συζήτηση για το τι διαμορφώνει την προσωπικότητά τους, τις συμπάθειες και τις αντιπάθειές τους, την κουλτούρα τους, τη θρησκευτικότητα τους και αν αυτό αποτελεί γέφυρα ή εμπόδιο για την συνύπαρξη με τους άλλους.

Εφαρμόζοντας:

Προκλήσεις και δυσκολίες σε θέματα συμβίωσης και αποδοχής ανάμεσα σε ανθρώπους με διαφορετικές θρησκευτικές και αξιακές αναφορές.

- «Έντεχνος συλλογισμός (Artful Thinking), Βλέπω, Ισχυρίζομαι, Αναρωτιέμαι και Σκέψου, Συζήτησε ισότιμα, Μοιράσου»: Προβάλλεται φωτογραφία συνύπαρξης πολιτισμών (π.χ. Από Αιγύπτιας αθλήτριες μπιτς βόλεϊ στους Ολυμπιακούς αγώνες του Ρίο). Οι μαθητές/μαθήτριες αποσαφηνίζουν διαστάσεις και δυσκολίες της συνύπαρξης σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα ανθρώπων με διαφορετικές θρησκευτικές αξίες.
- Εναλλακτικά:
«Πακέτο εξερεύνησης»: Οι μαθητές/μαθήτριες δημιουργούν σε ομαδοσυνεργασία μια ιστορία με βάση κάποια αντικείμενα σε μια σχολική τσάντα που τους δίνει ο/η εκπαιδευτικός για να εξερευνήσουν και να εμπνευστούν. (π.χ.: Φανταστική ηρωίδα μπορεί να είναι μια δεκαεξάχρονη μαθήτρια μετανάστρια ή μαθήτρια που ανήκει σε άλλο θρήσκευμα και φοιτά σε ελληνικό σχολείο. Στην τσάντα της βρίσκεται ένα βιβλίο της Β' Λυκείου, στο εσώφυλλο του οποίου έχει γράψει καλλιγραφικά ένα απόσπασμα από το Κοράνιο, μια μαντήλα και μια ανακοίνωση του σχολείου για τριήμερη εκδρομή στα Μετέωρα και πάρτι αποφοίτησης σε ένα γνωστό μπαρ της περιοχής). Στην ιστορία που θα συνθέσουν οι ομάδες, με βάση τις γενικότερες γνώσεις τους και νέες που παρέχει ο/η εκπαιδευτικός, θα πρέπει να θίξουν διλλήματα, φόβους και αγωνίες που προέρχονται είτε από το σχολικό, είτε από το οικογενειακό, είτε από το ευρύτερο περιβάλλον της ηρωίδας. Ακολουθεί συζήτηση για την συμβίωση διαφορετικών θρησκειών και αξιών.

Διερευνώντας:

Η χριστιανική θεολογία απέναντι στην πολιτιστική και θρησκευτική ποικιλομορφία του σύγχρονου κόσμου.

- «Σύγκριση βιβλικού κειμένου με έναν μετασχηματισμό του»: Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομαδοσυνεργασία παρατηρούν θρησκευτικούς πίνακες και εικόνες με θέμα την Πεντηκοστή. Τους συγκρίνουν με το Καινοδιαθηκικό κείμενο των Πράξεων για την Πεντηκοστή και απαντούν σύντομα στο ερώτημα: 'Ποια η σχέση της πολυπολιτισμικότητας με την γενέθλια ημέρα της Εκκλησίας;' Στη συνέχεια με

ιστοεξερεύνηση μέσω διαδικτύου ανακαλύπτουν τις Ορθόδοξες εκκλησίες ανά τον κόσμο (αμιγώς ορθόδοξες, ιεραποστολικά κλιμάκια, διασπορά) και τις επισημαίνουν σε παγκόσμιο χάρτη με αυτοκόλλητα χαρτάκια.

- **Εναλλακτικά:**

«Τοποθέτηση απέναντι στο κείμενο»: Επεξεργασία θεολογικού κειμένου για την παγκοσμιοποίηση με φύλλο εργασίας σε ομαδοσυνεργασία. (π.χ. Ιωάννης Ζηζιούλας, Μητρ. Περγάμου). Ακολουθεί συζήτηση για τη μαρτυρία της χριστιανικής διδασκαλίας διαχρονικά, με βάση τις χριστιανικές αρχές της αποδοχής και του σεβασμού της προσωπικής ετερότητας, της ανοικτότητας, της ελευθερίας, της αγάπης.

Αναπλαισιώνοντας:

Προσηλυτισμός, ιεραποστολή και ειρηνική συνύπαρξη.

- «Σχολιασμός επιχειρημάτων»: Δίνεται θεολογικό κείμενο για την ιεραποστολή που επισημαίνει τις διαφορές ανάμεσα στην ιεραποστολή και τον προσηλυτισμό (πχ. Ηλίας Βουλγαράκης). Οι μαθητές/μαθήτριες γράφουν στα δεξιά του κειμένου δύο σχόλιά τους. Ακολουθεί συζήτηση.

- **Εναλλακτικά:**

«Τροχιά της μάθησης»: Σε ομαδοσυνεργασία οι μαθητές/μαθήτριες επεξεργάζονται πηγές (π.χ. Απόσπασμα ομιλίας Μητρ. Νιγηρίας Αλέξανδρου, Βιβλικά χωρία για την οικουμενικότητα της ιεραποστολής, αποσπάσματα ντοκιμαντέρ που παρουσιάζουν ιεραποστολικές προσπάθειες – ‘Αληθινά σενάρια, ET 3: π. Θεμιστοκλής Αδαμόπουλος στη Σιέρα Λεόνε, ή Μητρ. Καμερούν ή Μαδαγασκάρη κ.α. – φωτογραφικό υλικό από ιεραποστολικές προσπάθειες, απόσπασμα ταινίας ‘The Mission’ ή ‘ενώπιον Θεών και ανθρώπων’, βιογραφίες ιεραποστόλων – π. Κοσμάς Γρηγοριάτης, π. Χρυσόστομος Παπασαραντόπουλος κ.α.). Ακολουθεί συζήτηση για την σχέση ή μη της ιεραποστολής με τον προσηλυτισμό και την δυνατότητα ειρηνικής συνύπαρξης πολιτισμών και αξιών.

Αξιολογώντας:

Η διαπολιτισμικότητα ως πρόκληση.

- «Εφημερίδα τοίχου»: Σε ομαδοσυνεργασία δημιουργείται εφημερίδα τοίχου με τίτλο ‘Διαπολιτισμικότητα: Όταν οι πολιτισμοί συνεργάζονται’, αξιοποιώντας βιβλικά χωρία, αποσπάσματα από κείμενα που επεξεργάστηκαν σε προηγούμενα στάδια, εικόνες, έργα τέχνης, τίτλους, που αποτυπώνουν τη διαλεκτική και κριτική στάση της χριστιανικής θεολογίας απέναντι στην πολιτιστική και θρησκευτική ποικιλομορφία του σύγχρονου κόσμου.

- **Εναλλακτικά:**

«Σύγκριση κειμένων»: Δίνονται σε ομάδες δύο κείμενα σχετικά με την πρόκληση της διαπολιτισμικότητας για να συγκρίνουν τις απόψεις των συγγραφέων (πχ. Πολύκαρπος Καραμούζης, Αναστάσιος Γιαννουλάτος Αρχιεπ. Αλβανίας). Στο τέλος κάθε μαθητής/μαθήτρια καταγράφει μια σκέψη σχετικά με την διαπολιτισμικότητα σε ένα αυτοκόλλητο χαρτί και το κολλάει σε παγκόσμιο χάρτη που έχει αναρτηθεί.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
 - α) Ψηφιακό Σχολείο / Διαδραστικά Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας, <http://digitalschool.minedu.gov.gr>:
 1. Β΄ Λυκείου, ΔΕ 19: Οικουμενική διακήρυξη για τα ανθρώπινα δικαιώματα, <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/498/3244,13183>.
 - β) Ό.π., Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:
 1. Συλλογή φωτογραφιών: Δράσεις Ορθοδόξων Ιεραποστολών, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4474>.
 2. Συλλογή εικόνων: Παγκόσμιες Οργανώσεις <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4220>.
 3. Διαδραστικός χάρτης: Ιεραποστολές <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1423>.
 - γ) Προγράμματα Σπουδών / Επιμορφωτικό Υλικό Πιλοτικών Σχολείων / Θρησκευτικά / Εικαστικό Υλικό: <http://ebooks.edu.gr/new/ps.php> Προγράμματα Σπουδών.
- Οπτικοακουστικό αρχείο ΕΡΤ: <http://www.hprt-archives.gr/V3/public/main/index.aspx> (Αρχιεπίσκοπος με μετανάστες, Χριστούγεννα μεταναστών, στο <http://www.hprt-archives.gr/V3/public/main/page-assetview.aspx?tid=66804&autostart=0#>)
- Από την υμνολογία της Εκκλησίας:
 1. «Τὸν ἥλιον κρύψαντα τὰς ἰδίᾳς ἀκτῖνας... δὸς μοι τοῦτον τὸν ξένον...» (Ὕμνος Μ. Σαββάτου).
 2. «Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, ἡ οἰκουμένη καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ» (Ψλ 23, 1).
- Διαδίκτυο: Εικόνες ἢ πολυμέσα με θέμα ομάδες ἀνθρώπων με διαφορετικές θρησκευτικές ἐμπειρίες, πεποιθήσεις καὶ δράση.
- Κινηματογράφος:
 1. «Ο μπάτλερ» (Λι Ντάνιελς, 2013).
 2. «Ανάμεσα σε τοίχους» (Λοράν Καντέ, 2008).
 3. «Ενώπιον Θεῶν καὶ Ἀνθρώπων» (Ξαβιέ Μποβουά, 2010).
 4. «Θεέ μου, τι σου κάναμε» (Φιλίπ ντε Σοβερὸν, 2014).
- Για τις δραστηριότητες 'τι κοινό ἔχουμε' καὶ 'πακέτο ἐξερεύνησης':
 - Γκόβας, Ν.(2002). *Για ἓνα νεανικό δημιουργικό θέατρο*, Αθήνα: Μεταίχιμο, σ 48.
 - Κουκουνάρας - Λιάγκης, Μ. (2011). *Εκπαιδευτικοί ἐν δράσει, νέα πολυτροπική διδακτική*, Αθήνα: Γρηγόρη, σσ. 146-151, 202-207.
 1. Αλέξανδρος Μητροπολίτης Νιγηρίας [Γιαννίρης] (2014). *Σαρκώνοντας το Ευαγγέλιο στη Νιγηρία: Πορεία καὶ προκλήσεις για μια ορθόδοξη μαρτυρία σ' ἓνα πολυπολιτισμικό καὶ πολυθρησκευτικό περιβάλλον*, διατίθεται στο: http://www.parathemata.com/2014/02/blog-post_2640.html
 2. Αναστάσιος, Αρχιεπίσκοπος Τυράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας [Γιαννουλάτος] (2000). *Παγκοσμιοτητα καὶ Ορθοδοξία*, Αθήνα: Ακρίτας.
 3. Βουλγαράκης, Η. (1989). *Ιεραποστολή: Δρόμοι καὶ δομές*, Αθήνα: Αρμός.
 4. Ζηζιούλας, Ι. Μητρ. Περγάμου (2003). *Πολιτιστικές ταυτότητες καὶ παγκοσμιοποίηση*, εισηγήση στο Συνέδριο "Πολιτιστικές ταυτότητες καὶ παγκοσμιοποίηση", Αθήνα, εκπαιδευτήρια Κωστέα-Γεΐτονα, διατίθεται στο <http://www.antifono.gr>

5. Καραμούζης Πολύκαρπος, *Η τραυματική σχέση θρησκείας και εθνικής ταυτότητας*, 26/11/2006 στο <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=177243>
- [Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Bauman, Z. (2004). *Παγκοσμιοποίηση, οι συνέπειές της για τον άνθρωπο*. Μτφρ. Χ. Βαλιάνος. Αθήνα: Πολύτροπον.
2. Βρία, Ι. και Π. Βασιλειάδης (1989). *Ορθόδοξη χριστιανική μαρτυρία. Εγχειρίδιο Ιεραποστολικής*. Κατερίνη: Τέρτιος.
3. Βουλγαράκης, Η. (1988). Από τη θεωρία της ορθόδοξης ιεραποστολής. *Διακονία, Αφιέρωμα στη μνήμη Βασιλείου Στογιάννου. Επ. Επ. Θεολογικής Σχολής*. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ, σσ. 347-354.
4. Γιαγκάζογλου Σ. (2006). Πρόσωπο και ετερότητα. Δοκίμιο για μια θεολογία της ετερότητας, *Ίνδικτος*, τχ. 21, σσ. 87-125.
5. Ιγνάτιος, Μητροπολίτης Δημητριάδος, (2002). Ισλάμ και φονταμενταλισμός, Ορθοδοξία και παγκοσμιοποίηση, περιοδικό *Αναλόγιον*, τχ. 3, σσ. 95-102.
6. Ιεραποστολικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης «Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός» (1996). *Ο Ιεραπόστολος του Κονγκό (Ζαΐρ), π. Κοσμάς Γρηγοριάτης*. Θεσσαλονίκη: Ιεραποστολικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης «Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός».
7. Καθ' οδόν, (2000). *Η πρόκληση της πολυπολιτισμικότητας*, τχ. 16.
8. Καλαϊτζίδης, Π. (2009). Πολυπολιτισμική πολυθρησκευτική κοινωνία και το κατηχητικό έργο της εκκλησίας, *Θεολογία*, τχ. 80, σσ. 93-122.
9. Καραμούζης, Π. (2015). *Η κοινωνιολογία της θρησκείας μεταξύ εκπαίδευσης και κοινωνίας*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών
10. Κλάψης, π. Εμ. (2000). *Η ορθοδοξία στο νέο κόσμο*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
11. Λοκ, Τζ. (1988). *Η Επιστολή για την ανεξιθρησκία (Epistola de Tolerantia)* Θεσσαλονίκη: Ζήτρος.
12. Νινίκα, Σ. π. Νικόλαος Κασάτκιν ο Ιεραπόστολος της Ιαπωνίας, Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξος Κυψέλη.
13. Ουλής, Δ. (2013). Συζητώντας με τον «αλλόθρησκο»: Διδάγματα από τρεις λογοτεχνικές «στιγμές» χριστιανο-ισλαμικής επιτέλεσης, *Θεολογία*, τχ. 84, 4 σσ. 269-283.
14. Παπαδιαμάντης, Α. (2004). *Ο ξεπεσμένος Δερβίσης*. Θεσσαλονίκη: Μυγδονία.
15. Παπαθανασίου, Αθ. (2004). *Ιεραποστολή και πολυπολιτισμικότητα, στον τόμο Ορθοδοξία και πολυπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Ίνδικτος.
16. Παπαθανασίου, Αθ. (2006). Διδάσκοντας γύπτους και τσελεπήδες περί περιτομής και αβατάρα. «Ιθαγένεια» και «Ερώτημα περί της Αληθείας» σε συνθήκες πολυπολιτισμικότητας. *Σύναξη* τχ. 98, σσ. 35-47.
17. Πέτρου, Ι. (2002). *Πολυπολιτισμικότητα και θρησκευτική ελευθερία*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
18. Πιερόν, Μπ. (2004). *Εβραίοι και χριστιανοί στη νεότερη Ελλάδα: Ιστορία των διακοινοτικών σχέσεων από το 1821 ως το 1945*, Αμιλήτου, Ε. Τουλάτου, Δ. (επιμ) Αθήνα: Πόλις.

19. Συλλογικό (2007). *Πολυπολιτισμικότητα και Εκπαίδευση στον καιρό της Παγκοσμιοποίησης. Πρακτικά Συνεδρίου Αθήνα 28-29 Ιανουαρίου 2005. Γραφείο Νεότητας Ι. Αρχιεπισκοπής Αθηνών και Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Αθήνα: έκδ. Γραφείου – Ιδρύματος Νεότητας Ι. Αρχιεπισκοπής Αθηνών.*
20. Σύναξη, τχ. 98 (2006). *Η βία, οι θρησκείες και η πολυπολιτισμικότητα.*

3.4 ΔΙΑΛΟΓΟΣ (4^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - συσχετίζουν τον διάλογο με την άσκηση της χριστιανικής αγάπης, - διερευνούν δυνατότητες και δυστοκίες διαλόγου μεταξύ εκκλησιών και μεταξύ θρησκειών στη σύγχρονη εποχή. 	<ul style="list-style-type: none"> - Αξιολόγηση του διαλόγου ως κύριου στοιχείου προσέγγισης, αμοιβαίας κατανόησης, συνεργασίας και άσκησης της αγάπης. - Αποτύπωση των δυσκολιών-προβλημάτων και των δυνατοτήτων στην προσέγγιση μεταξύ χριστιανικών εκκλησιών και μεταξύ θρησκειών στη σύγχρονη εποχή.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **βιωματική** μέθοδος σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ.

Βιώνοντας:

Ο διάλογος ως στοιχείο προσέγγισης και κατανόησης.

- «Χάρτης εννοιών»: Αρχικά γίνεται ιδεοθύελλα με την έννοια 'διάλογος'. Στη συνέχεια οι απαντήσεις οργανώνονται σε εννοιολογικό χάρτη όπου ταξινομούνται τα χαρακτηριστικά ενός διαλόγου που αποσκοπεί στην προσέγγιση κι ενός διαλόγου συγκρουσιακού.
- Εναλλακτικά:
«Άκουσε να μάθεις»: Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίζονται σε δυάδες. Αποφασίζουν ποιος/ποια θα είναι ο/η Α και ποιος/ποια ο/η Β. Ο/Η Α διηγείται δύο φορές στον Β μια μικρή αληθινή ιστορία του. Την πρώτη φορά ο Β έχει μυστική οδηγία να μην προσέχει καλά το συνομιλητή του. Τη δεύτερη φορά προσέχει ειλικρινά. Ακολουθεί συζήτηση για το πώς νιώθει ο/η Α κάθε φορά και για τα χαρακτηριστικά ενός σωστού διαλόγου, που αποσκοπεί στην επικοινωνία και την αμοιβαία κατανόηση.

Νοηματοδοτώντας:

Διάσπαση και αντιπαλότητα στην ιστορία των θρησκειών.

- «Εργασία με γελοιογραφίες και Σκέψου, Γράψε, Συζήτησε, Μοιράσου(TWPS)»: Προβάλλεται στους μαθητές/στις μαθήτριες γελοιογραφία σχετική με την αντιπαλότητα των θρησκειών. Αφού γράψουν 2 σκέψεις, τις μοιράζονται και ακολουθεί συζήτηση.
- Εναλλακτικά:

«Η τροχιά της μάθησης»: Σε ομαδοσυνεργασία οι μαθητές/μαθήτριες εργάζονται με φύλλο εργασίας πάνω σε ιστορικές περιπτώσεις αντιπαλότητας και διάσπασης στην Θρησκεία (πχ. Σχίσμα: κείμενο Κάλλιστου Γουέαρ, *Μεταρρύθμιση*: Power Point από ebook.edu.gr, απόσπασμα ταινίας 'Λούθηρος', μερικές από τις 95 θέσεις του Λούθηρου, *Σταυροφορίες*: Πίνακας Delacroix και απόσπασμα Ν. Χωνιάτη κ.λπ.).

Αναλύοντας:

Το αίτημα του διαλόγου και της ειρηνικής συνύπαρξης εκκλησιών και θρησκειών.

- «Ιστοεξερεύνηση μέσω διαδικτύου»: Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομαδοσυνεργασία ερευνούν σελίδες οργανισμών και θεσμών που προωθούν τον διαχριστιανικό και διαθρησκευτικό διάλογο (πχ. Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών, Οικουμενικό Πατριαρχείο κ.λπ.). Παρουσιάζουν στην ολομέλεια τους σκοπούς, τις κοινές αξίες, τις δράσεις και τους συμμετέχοντες.
- Εναλλακτικά
«Έντεχνος συλλογισμός (Artful thinking): Βλέπω, Ισχυρίζομαι, Αναρωτιέμαι, και Δάσκαλος σε ρόλο»: Προβάλλονται στους μαθητές/στις μαθήτριες φωτογραφίες από συναντήσεις εκπροσώπων Εκκλησιών ή Θρησκευμάτων (π.χ. Οικ. Πατριάρχη Αθηναγόρα Α΄ και Πάπα Παύλου Στ΄ το 1964, Οικ. Πατριάρχη Βαρθολομαίου και Πάπα Φραγκίσκου στην Μυτιλήνη το 2016 και το 1014 κ.λπ.) Με τη μέθοδο της χιονοστιβάδας οι μαθητές/ μαθήτριες καταγράφουν τις απαντήσεις τους σχετικά με τις φωτογραφίες και στη συνέχεια θέτουν τα ερωτήματά τους στον/ στην εκπαιδευτικό, που κρατώντας μια φωτογραφική μηχανή, υποδύεται τον/την δημοσιογράφο που είχε παραστεί σε αυτές τις ιστορικές στιγμές, δίνει απαντήσεις και θέτει απορίες που προωθούν τη συζήτηση.

Εφαρμόζοντας:

Ο διάλογος ως άσκηση αγάπης.

- «Μετασχηματισμός κειμένου»: επικαιροποίηση (σύνδεση με κάποιον επίκαιρο προβληματισμό ή συμβάν σχετικό με τον διάλογο στη θρησκεία) και αξιοποίηση με σύντομη απόδοση θεολογικού κειμένου (π.χ. Άγιος Νεκτάριος) ως είδηση σε εφημερίδα ή επιστολή σε έναν φίλο/μια φίλη κ.λπ.
- Εναλλακτικά:
«Κολλάζ»: Δημιουργία πόστερ (ψηφιακού ή έντυπου) με τίτλο «Ο Διάλογος ως έκφραση αγάπης» το οποίο να περιλαμβάνει: φωτογραφίες, λεζάντες, σύντομα κείμενα, (αγιογραφικά, λογοτεχνικά, διηγήσεις από το Γεροντικό, Πασχάλιο Μήνυμα Πατρ. Αλεξανδρείας κ.λπ.), πορίσματα διαλόγων, σκίτσα, στατιστικά, μηνύματα-προτάσεις των ίδιων των μαθητών κ.ά. Ανάρτηση στην ιστοσελίδα ή σε εμφανές σημείο του σχολείου.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
α) Ψηφιακό Σχολείο (<http://digitalschool.minedu.gov.gr>) Προγράμματα Σπουδών, Γ΄ Γυμνασίου, ΘΕ 1 και 2., Κεφ Δ ενότητα 26, Κεφ Ε, ενότητα 27 κ 28.

Εισαγωγή στη Μεταρρύθμιση:

[http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-](http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3332,13441/extras/html/kef5_en27_eisagogiki_parousiasi_porup.htm)

[C117/510/3332,13441/extras/html/kef5_en27_eisagogiki_parousiasi_porup.htm](http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3332,13441/extras/html/kef5_en27_eisagogiki_parousiasi_porup.htm)

β) Ό.π., Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»:

1. Παρουσίαση: Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1260>.
2. Κουίζ: Το όραμα και οι προσπάθειες για την ενότητα των χριστιανών,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1159>.
3. Σταυρόλεξο: Το όραμα και οι προσπάθειες για ενότητα των χριστιανών,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1089>.
4. Βίντεο: Επίσκεψη του Οικουμενικού Πατριάρχη στο Βατικανό,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1527>.
5. Συλλογή φωτογραφιών: Δράσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου: Οικολογία - Σχέσεις με Ορθόδοξους - Ετερόδοξους,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/1104>.
6. Συλλογή φωτογραφιών: Μορφές Φανατισμού,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/5068>.

γ) Προγράμματα Σπουδών / Επιμορφωτικό Υλικό Πιλοτικών Σχολείων /
Θρησκευτικά / Εικαστικό Υλικό: <http://ebooks.edu.gr/new/ps.php>.

- Διαδίκτυο: Εικόνες ή πολυμέσα άρθρα, απόψεις κ.λπ. με θέμα τον διαχριστιανικό και διαθρησκευτικό διάλογο.
- Για δραστηριότητες που δεν αναφέρονται στον Οδηγό Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Δημοτικού-Γυμνασίου:
 1. Γκόβας, Ν. (2003), *Για ένα νεανικό δημιουργικό θέατρο: Ασκήσεις, παιχνίδια, τεχνικές*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
 2. Κουκουνάρας – Λιάγκης, Μ. (2011). *Εκπαιδευτικοί εν δράσει: Νέα πολυτροπική διδακτική*, Αθήνα: Γρηγόρης.
- Επιλεγμένες ιστοσελίδες:
 1. Επίσημη ιστοσελίδα ΠΣΕ: <http://www.oikoumene.org/en>.
 2. Μήνυμα του Αμάν: http://jordanembassy.gr/jordan/amman_message.pdf.

Ταινίες:

Λούθηρος (2003) Σκηνοθ. Eric Till

- Βιβλία:

Γούεαρ, Κάλ. Επίσκ. Διοκλείας (1996), *Η Ορθόδοξη Εκκλησία*, Αθήνα: Ακρίτας.

Αγ. Νεκταρίου, Κεφαλά, Μητρ. Πενταπόλεως (1974), *Μάθημα Ποιμαντικής*,

Θεσσαλονίκη : Ρηγοπούλου.

Καλαμαράς, Μελέτιος, Μητρ. Πρεβέζης (1996), *Ο άγιος Νεκτάριος και η στάσις του έναντι των αιρέσεων και των σχισμάτων*, διατίθεται στο:

http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/meletios_nektarios_1.html

Ράνσιμαν, Στ. (2006), *Η ιστορία των σταυροφοριών: Το βασίλειο της Ιερουσαλήμ και η φράγκικη Ανατολή*, (3 τόμοι), Αθήνα: Γκοβόστη.

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Αργυρίου, Α. (2007). Προβλήματα συνάντησης της Ορθοδοξίας και του Ισλάμ με τον σύγχρονο κόσμο. *Σύναξη*, τχ. 104, σσ.72-81.
2. Βασιλειάδης, Π. (Επιμ.), (2014). *Πρακτικά Διεθνούς Διαθρησκευτικού Συμποσίου, Ιούνιος 2013, Ορθόδοξη προσέγγιση για μια θεολογία των θρησκειών*. Θεσσαλονίκη: CEMES.
3. Βασιλειάδης, Π. (Επιμ.), (2005). *Ορθόδοξη Θεολογία και Οικουμενικός Διάλογος*, Αθήνα: Αποστολική Διακονία, διατίθεται στο: <http://www.imdlibrary.gr/index.php/el/2013-01-14-09-09-13/books/book/133-orthodoksi-theologia-kai-oikoumenikos-dialogos/2-books>
4. Γιαννουλάτος, Α. Αρχιεπ. Αλβανίας, *Η αναζήτηση των πανανθρώπινων αξιών: Ποιες είναι οι βασικές αρχές που μπορούν να γίνουν αποδεκτές ακόμη και από εκπροσώπους διαφορετικών θρησκειών*, Καθημερινή της Κυριακής 10-10-2004, διατίθεται στο: http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/explanatory/anastasios_giannoulatos_seeking_for_universal_values.htm
5. Δαμασκηνός (Παπανδρέου), (1997). *Λόγος Διαλόγου*. Αθήνα: Καστανιώτης.
6. Ζιάκας, Γρ. (2010). *Διαθρησκευτικοί διάλογοι*, τ. Α. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
7. *Θεολογία*, τόμος 84, Αφιέρωμα: *Ορθόδοξη θεολογία και διαθρησκευτικός διάλογος*. Τχ. 2 (Απρίλιος-Ιούνιος 2013): Μέρος Α' και τχ. 4 (Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2013): Μέρος Β' (ψηφιακό αρχείο: <http://www.ecclesia.gr/greek/press/theologia/index.asp>)
8. Θεοδώρου, Ευ. (2006), *Προσέγγις μεταξύ Ορθοδόξων και Ρωμαιοκαθολικών: Συμβολή στον Οίκουμενικόν Διάλογον ἐξ ἀφορμῆς τῆς 40ετοῦς ὑπάρξεως τοῦ Ἀνατολικοεκκλησιαστικοῦ Ἰνστιτούτου στὸ Ρέγκενσμπουργκ*, περ Θεολογία τ.77/2, διατίθεται στο: http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/theodorou_prosegysi.html
9. Ματσούκας, Ν. (1986). *Οικουμενική κίνηση, ιστορία-θεολογία*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς. Μέρος του (σσ. 214-227) στο http://www.apostoliki-diakonia.gr/gr_main/catehism/theologia_zoi/themata.asp?cat=hist&NF=1&main=texts&file=2.htm.
10. Μόσχος, Δ. (2013), *Ο σύγχρονος διάλογος μεταξύ Ορθοδόξων και Ρωμαιοκαθολικών και οι δυσκολίες του*, Ελεύθερος Τύπος, διατίθεται στο <http://www.dmoschos.edu.gr/2015/03/blog-post.html>
11. Μόσχος, Δ. (2014), *Συνοπτική ιστορία του χριστιανισμού : Από το σχίσμα έως τους νεώτερους χρόνους*, Αθήνα : Αρμός.
12. Παπαθωμάς, Αρχιμ. Γ. (2013). *Εκκλησία εν Διαλόγω*. Θεολογία, τχ. 4, σσ. 7-12.
13. Πέτρου, Ι. , Γκουτσιούδης, Μ., Τσομπανίδης, Στ. (Επιμ.), (2013). *Ο Οικουμενικός διάλογος στον 21ο αιώνα: πραγματικότητες, προκλήσεις, προοπτικές*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας, διατίθεται στο: <http://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/SOCTHEOL104/%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91%20%CE%92%202015-6%20%CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%A3%20%CE%9F%CE%A1%CE%98%CE%9F%CE%94%CE%9F%CE%9E%CE%A9%CE%9D%20%CE%9A%CE%91%CE%99%20%CE%A1%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%99%CE%9F%CE%9A%CE%91%CE%98%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%A9%CE%9D%20/BASIL%20IADHS%20O%20OIKOUMENIKOS%20DIALOGOS%20TON%2021o%20AI..pdf>

14. Ράνσιμαν, Στ. *Δύση και Ανατολή σε Σχίσμα: Η ιστορία της διαίρεσης των εκκλησιών*, Αθήνα: εν πλω.
15. *Σύναξη* τχ. 11 (1984) «Ίνα ώσιν εν», και τχ. 57 & 58 (1996) «Διάλογος των Εκκλησιών».
16. Τόμος Αγάπης Βατικανό-Φανάρι 1958-1970, Rome-Instabul 1971, Αθήνα: Γρηγόρης (Επίσημη και ανεπίσημη αλληλογραφία, μηνύματα, δηλώσεις, προσφωνήσεις και αντιφωνήσεις στις διαχριστιανικές εκδηλώσεις διαλόγου, μεταξύ Ρώμης και Κωνσταντινουπόλεως στα χρόνια 1958-1970).
17. Φάρος, π. Φιλόθεος. (1996). Ο διάλογος. Αθήνα: Ακρίτας.
18. Χρυσόστομος, Μητρ. Μεσσηνίας (Σαββάτος) (2013). Οι θρησκείες και οι Εκκλησίες παράγοντες ειρήνης, καταλλαγής και αλληλεγγύης, *Θεολογία*, τχ. 2, σσ. 11-19.

3.5 ΕΚΚΟΣΜΙΚΕΥΣΗ (5^ο δίωρο)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
<p>Οι μαθητές/ μαθήτριες να:</p> <ul style="list-style-type: none"> - αποκωδικοποιούν τις αλλαγές που επιφέρει η εκκοσμίκευση στη θρησκεία και στη θρησκευτικότητα, - αναλύουν τις θέσεις της Ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης για την εκκοσμίκευση. 	<ul style="list-style-type: none"> - Προσδιορισμός της εκκοσμίκευσης και της επιρροής της στην θρησκευτική ταυτότητα και θρησκευτικότητα. - Ανάλυση των θέσεων της Ορθόδοξης Εκκλησίας για την εκκοσμίκευση.

Προτεινόμενη Μέθοδος - Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Επιλέγεται η **διερευνητική** μέθοδος, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο ΠΣ:

Παρουσιάζοντας:

Το φαινόμενο της εκκοσμίκευσης στη σύγχρονη πραγματικότητα.

- «Σκέψου, συζήτησε, μοιράσου»: Δίδονται διάφορες προτάσεις μορφών εκκοσμίκευσης (π.χ. Νίκη Παπαγεωργίου). Οι μαθητές/μαθήτριες αποφασίζουν ποια 2 σημεία θεωρούν πιο σημαντικά και δίνουν από ένα παράδειγμα. Συζητούν σε ομάδες των 4 και στο τέλος καταγράφουν τα αποτελέσματά τους στον πίνακα. Ακολουθεί παρουσίαση και σύντομος σχολιασμός στην ολομέλεια.
- Εναλλακτικά:
«Πέντε π κι ένα γ –συγκεκριμένη σειρά ερωτήσεων σε ομαδοσυνεργασία»: Ο /Η εκπαιδευτικός χωρίζει τους μαθητές/ τις μαθήτριες σε ομάδες και τους δίνει φωτογραφίες και γελοιογραφίες που αφορούν σύγχρονα φαινόμενα εκκοσμίκευσης (π.χ. Ναών που μετατράπηκαν σε εστιατόρια, γελοιογραφίες με παραδείγματα ακραίας θρησκευτικής πολιτικής ορθότητας κ.λπ.). Οι ομάδες προβληματίζονται πάνω στα συγκεκριμένα ερωτήματα που θέτει ο/η εκπαιδευτικός σε φύλλο εργασίας (π.χ. Ποιο πρόβλημα παρουσιάζεται; Τι

συνέβη; Γιατί θίγει αυτό το πρόβλημα ο σκιτσογράφος κ.λπ.). Ακολουθεί συζήτηση σχετικά με τις διαστάσεις της εκκοσμίκευσης στις σύγχρονες κοινωνίες.

Εφαρμόζοντας:

Θρησκευτική ταυτότητα και εκκοσμίκευση.

- «Επεξεργασία κειμένου με καθοδηγητικές ερωτήσεις»: Δίνεται θεολογικό κείμενο σχετικό με την εκκοσμίκευση (π.χ. π. Ευάγγελος Γκανάς). Η επεξεργασία γίνεται από τους μαθητές/τις μαθήτριες με φύλλο εργασίας σε ομαδοσυνεργασία. Ακολουθεί συζήτηση για την εκκοσμίκευση της θρησκευτικής ταυτότητας.
- Εναλλακτικά:
«Θετικό – αρνητικό»: Οι μαθητές/μαθήτριες παίρνουν θέση στις προτάσεις που διαβάζει ο/η εκπαιδευτικός και επιχειρηματολογούν. (Ενδεικτικές προτάσεις:
 - Το βράδυ της Ανάστασης αποτελεί μια όμορφη παράδοση του τόπου μας, όπου το σημαντικότερο γεγονός είναι ότι οι άνθρωποι ασπάζονται, ανταλλάσσουν ευχές και τρώνε παραδοσιακά φαγητά.
 - Ο γάμος είναι Μυστήριο της Εκκλησίας, η δέσμευση αγάπης και πιστότητας ενώπιον Θεού και ανθρώπων, και η αίτηση ευλογίας, γι' αυτό και είναι αυτονόητο ότι τελείται μόνο στο ναό.
 - Είμαι χριστιανός σημαίνει ότι πηγαίνω στην Εκκλησία τις μεγάλες γιορτές (Πάσχα, Χριστούγεννα κ.λπ.) και αυτό είναι αρκετό.
 - Το φιλανθρωπικό έργο που απευθύνεται αποκλειστικά στους Έλληνες, περιφρονώντας τους ξένους, είναι αντίθετο με το κήρυγμα του Χριστού.
 - Η βάπτισμα είναι ένα χαριτωμένο κοινωνικό γεγονός. Κάτι σαν το πρώτο παιδικό πάρτι του μωρού.
 - Η μετάφραση της λειτουργικής γλώσσας στην εκκλησία είναι προϊόν εκκοσμίκευσης.)

Ακολουθεί συζήτηση για την εκκοσμίκευση της θρησκευτικής ταυτότητας.

Διερευνώντας:

Ορθόδοξη παράδοση και εκκοσμίκευση.

- «Εφημερίδα τοίχου»: Δίνονται βιβλικά και πατερικά χωρία που αναφέρονται στη ζωή των χριστιανών στον κόσμο (π.χ. προς Διόγνητον επιστολή, Ρωμ 12:2, Α΄Θεσ. 5, 21 κ.λπ.). Οι μαθητές/μαθήτριες σε ομαδοσυνεργασία δημιουργούν ένα φύλλο εφημερίδας με τίτλο «οι χριστιανοί στον κόσμο» αξιοποιώντας τα παραπάνω κείμενα. Οι ομάδες παρουσιάζουν στην ολομέλεια της τάξης τις εφημερίδες τους. Στη συνέχεια, κάθε ομάδα κολλάει πάνω στην εφημερίδα των άλλων ομάδων χάρτινες λωρίδες με λέξεις ή φράσεις που φανερώνουν τρόπους με τους οποίους εκκοσμικεύεται -αναιρείται το βιβλικό- πατερικό πνεύμα της ζωής των χριστιανών στον κόσμο.
- Εναλλακτικά
«Μαρκάρισμα και υπογράμμιση κειμένου»: Οι μαθητές/μαθήτριες επισημαίνουν και υπογραμμίζουν τα σημαντικότερα σημεία θεολογικού κειμένου (π.χ. Μητρ. Ναυπάκτου Ιερόθεος Βλάχος). Ακολουθεί συζήτηση σχετικά με την εκκοσμίκευση στην Εκκλησία.

Αναπλαισιώνοντας:

Οι συνέπειες της εκκοσμίκευσης σε προσωπικό και συλλογικό επίπεδο.

- «Τοποθέτηση απέναντι στο κείμενο και Χιονοστιβάδα»: Οι μαθητές/μαθήτριες διαβάζουν θεολογικό κείμενο σχετικό με την εκκοσμίκευση (π.χ. π. Δημήτριος Μπαθρέλλος), γράφουν μια σκέψη με αφορμή το κείμενο και τη μοιράζονται. Συζήτηση για τις συνέπειες της εκκοσμίκευσης σε προσωπικό και συλλογικό επίπεδο.
- Εναλλακτικά:
«Ιστοεξερεύνηση μέσω διαδικτύου»: Σε ομαδοσυνεργασία οι μαθητές/μαθήτριες μελετούν την υπόθεση Laoutsi ή την απαγόρευση του μπουρκίνι στις παραλίες της Γαλλίας με άξονες το που, πότε, τι, γιατί, πώς. Ακολουθεί παρουσίαση της έρευνάς τους και συζήτηση σχετικά με την εκκοσμίκευση σε συλλογικό και προσωπικό επίπεδο.

Αξιολογώντας:

Κριτική στάση απέναντι στην εκκοσμίκευση.

- «Σύγκριση κειμένων»: Σε ομαδοσυνεργασία οι μαθητές/μαθήτριες επεξεργάζονται με φύλλο εργασίας διάφορες απόψεις θεολόγων, κοινωνιολόγων, πολιτικών κ.λπ. σχετικά με τον χωρισμό Εκκλησίας και Κράτους (πχ. Ιωάννης Πέτρου, Μητρ. Δημητριάδος Ιγνάτιος, Ευάγγελος Βενιζέλος, Σωτήρης Μητραλέξης κλπ). Ακολουθεί συζήτηση.
- Εναλλακτικά:
«Αντιγνωμίες»: Οι μαθητές/ μαθήτριες επιχειρηματολογούν για τη θέση των θρησκευτικών συμβόλων στον δημόσιο χώρο.

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Υλικό

- Εκπαιδευτικό υλικό ΥΠ.Π.Ε.Θ.:
α) Ψηφιακό Σχολείο (<http://digitalschool.minedu.gov.gr>), Αποθετήριο Μαθησιακών Αντικειμένων «Φωτόδεντρο»<http://photodentro.edu.gr/lor/>:
 1. Κουίζ (Σωστό-Λάθος): Εκκλησιαστική Παράδοση, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4484>.
 2. Κουίζ: Η Παράδοση της Εκκλησίας: Πολύτιμη κληρονομιά ζωής ή τροχοπέδη της; <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4555>.
β) Ό.π., Προγράμματα Σπουδών / Επιμορφωτικό υλικό πιλοτικών / Εικαστικό υλικό.
γ) Εκπαιδευτικά λογισμικά ΥΠΟΠΑΙΘ και εγκεκριμένα λογισμικά (<http://www.e-yliko.gr> / Εκπαιδευτικό Υλικό): «Όψεις Θρησκείας» (Σύγχρονα θέματα / Θεός).
- Οπτικοακουστικό αρχείο ΕΡΤ: <http://www.hpert-archives.gr/V3/public/main/index.aspx>.
- Διαδίκτυο: Εικόνες, υλικό (π.χ. Χάρτα εκκοσμίκευσης (στα γαλλικά σχολεία από το Σεπτέμβριο του 2013)· π. Οικονόμου Επιφ., «Θεία Κοινωνία και γρίπη»· «Γαλλία: Το “κοσμικό” κράτος απαγορεύει τη φάτνη σε δημόσιους χώρους»· «Υπόθεση Λάουτσι κατά Ιταλίας», κ.λπ.). Καινή Διαθήκη (Ρωμ 12:2, Α' Κορ. 7, 31, Α' Θεσ. 5, 21)
- Προς Διόγνητον Επιστολή, PG 2
 1. Βενιζέλος, Ευ. *Ο εφικτός διάλογος Κράτους και Εκκλησίας*, Το Βήμα: Γνώμες, 05/11/2000, διατίθεται στο <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=127593>

2. Βλάχος, Ι., Μητρ. Ναυπάκτου, *Ήλλάχος, Ι., Μητρ. Ναυπάκτου*, εφημ. Καθημερινή της Κυριακής 16-1-2000
3. Γεωργακόπουλος, Ι., Μητρ. Δημητριάδος, (2016). *Συμβολή στο διάλογο για τις σχέσεις Κράτους και Εκκλησίας*, διατίθεται στο <http://imd.gr/site/news/3/3307>
4. Γκανάς, π. Ε. (2010). *Η ποιμαντική στα χρόνια της εκκοσμίκευσης. Εκκοσμίκευση: αμείλικτος εχθρός ή απρόσμενος σύμμαχος;*, περ. Θεολογία, τχ. 2, σσ. 53-79 (ψηφιακό αρχείο: <http://www.ecclesia.gr/greek/press/theologia/index.asp>).
5. Καθ' Οδόν τεύχ.15 ΜΑΪΟΣ 1999 'Κράτος και Εκκλησία», διατίθεται στο <http://www.imdlibrary.gr/index.php/el/2013-01-14-09-09-13/periodika/kathodon/book/435-kath-odon-teykh-15-maios-1999/18-2013-03-21-12-46-45>
6. Παπαγεωργίου, Ν. (2007). Η Εκκλησία και η εκκοσμίκευση. Εισήγηση στο Β' Διεθνές Συνέδριον Ορθοδόξου Νεολαίας: Μέλη της Εκκλησίας – Πολίτες του Κόσμου, 11-16 Ιουλίου 2007, Κωνσταντινούπολη, διατίθεται στο <http://www.ec-patr.org/youth/papageorgiou.htm>
7. Μητραλέξης, Σ., (επιμ)(2015). *Απελευθέρωση της εκκλησίας από το κράτος: Οι σχέσεις εκκλησίας - κράτους και η μελλοντική μετεξέλιξή τους*. Αθήνα: manifesto.
8. Μπαθρέλλος, π. Δ. (2016), *Οι χριστιανοί στους χρόνους της μετά-εκκοσμίκευσης*. Αθήνα: εν πλω.

[Σημείωση: Στην προτεινόμενη περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό τα βιβλία προσφέρονται και για επιλογή αποσπασμάτων].

Περαιτέρω ενδεικτική βιβλιογραφία για τον/την εκπαιδευτικό

1. Clément, OI. (1973). *Η θεολογία μετά τον "θάνατο του Θεού"*, Αθήνα: Δωδώνη.
2. Clument, OI. (1989). *Η μαρτυρία της Εκκλησίας μέσα σε μια εκκοσμηκευμένη κοινωνία*, στο συλλογικό έργο «Γεννηθήτω το Θέλημά σου. Η αποστολή της Ορθοδοξίας σήμερα», Θεσσαλονίκη: Ι.Μ.Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως, σ.126-143Αναλόγιον, τχ. 4 (2003). Αφιέρωμα «*Εκκλησία και Εκκοσμίκευση*» Κοζάνη: Ι. Μ. Σερβίων & Κοζάνης, στο <http://www.imdlibrary.gr/index.php/el/2013-01-14-09-09-13/periodika/analogion/book/281-analogion-4/9-2013-03-21-12-46-45>
3. Βουλγαράκης, Η. (1993). *Χριστιανισμός και κόσμος*, Αθήνα: Αρμός.
4. Γιαγκάζογλου, Σ. (2010). Τα θρησκευτικά σύμβολα στην εκπαίδευση, *Νομοκανονικά, Επιθεώρηση Εκκλησιαστικού και Κανονικού Δικαίου*, έτος Θ', τχ. 1, σσ. 23-48, και (2014). Τα θρησκευτικά σύμβολα στην ελληνική εκπαίδευση (Γνωμάτευση), έτος ΙΒ', τχ. 1, σσ. 91-98.
5. Ζουμπουλάκης, Στ. (1998). Ο Θεός επιστρέφει στην Ευρώπη; Δοκίμιο για τη θρησκευτική δυνατότητα άθεης θρησκείας. Εισαγωγή στο βιβλίο του J. Daniel, *Ο Θεός είναι φανατικός; Δοκίμιο για τη θρησκευτική ανικανότητα του πιστεύειν*. Μτφρ. Α. Πανταζόπουλος. Αθήνα: Πόλις, σσ. 13-49.

6. Κεσελόπουλος, Αν. (2003), *Προτάσεις ποιμαντικής θεολογίας*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
7. Κουβέλη, Ν., *Εκκοσμίκευση και Ισλαμοφοβία: Ασαφή Όρια*, στο <http://www.unhcr.gr/1againstracism/ekkosmikefsi-ke-islamofovia-asafi-oria>.
8. Μάινας, Ι. (1971). *Το Ορθόδοξο Εκκλησιαστικό φρόνημα, στο Μαρτυρία Ορθοδοξίας*, Αθήνα: Εκδ. Βιβλιοπωλείο της Εστίας, διατίθεται στο : <http://www.imdlibrary.gr/index.php/el/2013-01-14-09-09-13/books/book/118-martyria-orthodoksias/2-books>
9. Μουζέλης, Ν. (2014). *Νεωτερικότητα και θρησκευτικότητα: Εκκοσμίκευση - φονταμενταλισμός – ηθική*. Μτφρ. Τ. Πλυτά. Αθήνα: Πόλις.
10. Νικολόπουλος, Π. (2005). *Ιδιωτικοποίηση της θρησκείας και εκκοσμίκευση της εκκλησίας*, Αθήνα: Καστανιώτης.
11. Νικολόπουλος, Π. (2010), Τα θρησκευτικά σύμβολα στο δημόσιο χώρο: Κριτήρια και προϋποθέσεις για τη δημόσια διαβούλευση, περ. *Νομοκανονικά*, 2/2010, διατίθεται στο: <http://www.tomtb.com/8risksymv-dhm-chwro-pnikolop-6864/>
12. Πατρώνος, Γ. (2002). *Εκκλησία και κόσμος: Θέματα πνευματικού και κοινωνικού προβληματισμού*, Αθήνα: Αποστολική Διακονία.
13. Πέτρου, Ι. (2004). *Χριστιανισμός και κοινωνία. Κοινωνιολογική ανάλυση των σχέσεων του Χριστιανισμού με την κοινωνία και τον πολιτισμό*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
14. Σταμούλης, Χ. (2014). *Η Γυναίκα του Λωτ και η σύγχρονη θεολογία*. Αθήνα: Αρμός.
15. Σύναξη 75 Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2000, 'Ερωτήματα για τις σχέσεις κράτους κι εκκλησίας', διατίθεται στο <http://www.imdlibrary.gr/index.php/el/2013-01-14-09-09-13/periodika/synaksi/book/31-synaksi-75-ioylios-septemvrios-2000/22-2013-03-21-12-46-45>
16. Σύναξη, τχ. 71 & 72 (1999). *Λειτουργική αναγέννηση. Ανάγκη ή πολυτέλεια;*
17. Χάμπερμας, Γ. (2012). Η Θρησκεία στον Δημόσιο Χώρο, *Σύναξη*, τχ. 124 σσ. 16-22.
Ψαριανός, Διονύσιος Λ. Μητρ. Κοζάνης (1989). Μετά αιδούς και ευλαβείας, *Αναφορά εις μνήμην μητροπολίτου Σάρδεων Μαξίμου 1914-1986*, τ. Β΄. Γενεύη, σσ. 147-164. Αναδημοσίευση στο περιοδικό *Σύναξη*, τχ. 73 (2000), σσ. 109-124.